

ואגב יש לי להוסיף במה שראיתי בספר נחלת אליהו מהרה"ג הצדיק הר"ר אליהו הכהן דושניצר זצ"ל (הספר יצא לאור ע"י תלמידיו בשנת תשל"ח). (חכיתי לדבר עמו בישיבת פתח תקוה בא"י ומראהו היה גורא כגדול הדור תנצב"ה) וכתב בעמוד ל' אות י' ח"ל: צ"ע במקום שאסור להפסיק אם מותר בכתיבה, ולכאורה זה תליא במה שנסתפק בשו"ת רע"א ז"ל בסי' ל' לענין ספירת העומר בכתב אם כתיבה כדיבור דמי או לא עכ"ל.

סימן נא

א

להפסיק באמצע פסוקי דזמרה

איך הדין אם באמצע פסוד"ו או אפילו באמצע ברכת ק"ש אם מותר להפסיק ע"י כתיבה כגון שחברו שואל ממנו איזה דבר, אם מותר לכתוב על הגייר תשובתו בשביל שלא יטרידנו, ועיין בשו"ת יגל יעקב אור"ח סימן י"ד דכל מקום שאסור להפסיק הוא לא רק בדבור אלא הלוח וכדומה וא"כ אין שום היתר רק אם עי"ז הוא מבלבל תפלתו.

ב

ברך דילג ברכת ישתבח

איך הדין דאחד ענה אחר הש"ץ ברכו והמשיך ברכות ק"ש ללא אמירת ישתבח. וחפשי באחרונים שדנו בזה והביא דבריהם בספר תפארת מנחם בסופו בשו"ת להרב יוסף שני שליט"א, ירושלים תשל"ט, ובדף ע"א דן בזה, ושם בע"ב סיים הכלל העולה שצריך לברך בין הפרקים ומיהו אם גמר עמידה אינו יכול לברך, ופשוט הוא, עכ"ל.

ג

בלא ענו ברכו אחרי ישתבח

אירע דאחרי ישתבח אמר הש"ץ ברכו את ד' המבורך ולא ענו לו והזכירו לו שיאמר קדיש מה יש לעשות היענו לקדיש אמן וכו' או שיתחיל שוב ברכו ושוב יאמר קדיש כי נזכרו שלא ענו ברכו. ומר"ר הרה"ג ר' ברוך יצחק לוי שליט"א כתב לי בזה, ח"ל: בענין השאלה הראשונה אכתוב בזה מה שהדעת נוטה הקדיש שאומרים אחרי פסוקי דזמרה, הוא כדי להפסיק בין פסוקי דזמרה שהוא מדרבנן לבין

סימן מו

העדיף להתפלל ביחידות עם טלית או בציבור בלי טלית

אחד בא לעיר לשבת והשאיר הטלית במקום אכסניתו והיה חם ללכת עם הטלית וחשב שלא יהיה לו טלית בבית הכנסת ורצה לדעת האם יותר טוב להתפלל ביחידות בבית עם הטלית או עם הציבור בלי טלית. ואמרתי לו יש לך טלית קטן ואמר דכן, ואמרתי דיבא לבית הכנסת ויסמוך ע"ז, ולבסוף בא ושאל טלית וכל השאלה ירדה מעל הפרק. ונ"ל דאפילו אי לא היה משיג טלית ג"כ אין שאלה שהיה צריך לעשות כך. וחפשי ומצאתי בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ר"א אות א' ב' דהביא מהמג"א דרך תפילין עדיף מתפלה בציבור, עיין שם ומשמע דטלית לא, וכן יכול לסמוך על הטלית קטן, ולכאורה דין זה פשוט.

סימן נ

לענות י"ג מדות אחרי ברוך שאמר

נשאלתי מידדי הרב אברהם קבלקין שליט"א אם התחיל ברוך שאמר ושמע אומרים י"ג מדות אם יכול להפסיק. וחפשי דיי"ז ולא מצאתי. ושאלתי לאאמרי"ר הרה"ג שליט"א וענה לי, ח"ל: ובנוגע מי שעומד אחרי ברוך שאמר ושמע מהציבור י"ג מדות, נראה שאין צריך לענות, והנה בסידורים בסופו יש טבלה בדיני הפסקות ושם לא מוזכר מ"ג מדות משמע שאין בזה שאלה של הפסקה עכ"ל. (אגב, מי הוא שסידר את הטבלה לא ידע לי).

וידידי ר' ישכר דוד ביסטרצקי תראני מה שהשיב לי מר"ר הרה"ג ר' משה פיינשטיין שליט"א בספרו אגרות משה אורח ח"ג סימן פ"ט וכתב שם בענין הפסקה ולומר י"ג מדות שאין חיוב כקדושה כי אומרים רק לאלה שאומרים לתפלה שירחם עלינו במדת הרחמים שלו וכיון שהוא עתה אינו מתפלל עמהם הרי לא שייך לו להזכירם, אבל מנהג העולם להזכירם, ומסתמא יש לזה מקור. ולפי המנהג יש גם להפסיק מלמודו ולענות עמהם הי"ג מדות. ולהפסיק בשלומדים תורה ברבים מסתבר שאין להפסיק עכ"ל, וא"כ אני אומר דבאמצע פסוקי דזמרה הוא עוסק בתפלתו וא"כ מדוע יפסיק וא"כ אין עונה מברוך שאמר י"ג מדות כי יאמר עם המניין שלו אם הוא רגיל לומר, ואם אינו אומר, אז עוסק בתפלתו ולא ירגישו שאין אומר ועיין בזה.

בספל ששותין בו מים שהמים נקראו אדירים ושנאמר במים אדירים, מפורש דעת רש"י שאדירים מוסב על במים, וד"ז נעלם מאלו שעסקו בענין זה, ולפי"ז אין להפסיק בין במים לאדירים.

לכאורה יש סיוע לרש"י ורשב"ם מהפסוק בנחמיה ט' י"א, ויעברו בתוך הים ביבשה ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים, הפסוק הזה חוזר על שירת הים, ויעברו בתוך הים ביבשה מוסב עה"פ בשמות י"ד כ"ב, ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן מקביל לפרשה ט"ו פסוק ה', תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן, במים עזים מקביל לפסוקינו במים אדירים, ומלת עזים ודאי אין לפרשו על המצרים ושהרי כבר הזכירם מקודם באומרו, ואת רודפיהם, עכ"ל.

וידידי הרה"ג ר' יחיאל זילברברג שליט"א כתב לי בזה, וז"ל: מ"ש בסי' ל"ד יעויין במכילתא ד' דברים נקראו אדירים וכו' מים, שנאמר במים אדירים, יבא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים במים שנקראים אדירים שנאמר צללו כעופרת במים אדירים, ועיין בהגהות חוק נתן מנחות ג"ג ש"כ פשטיה דקרא משמע דקאי על המים מדנקוד ב' בשו"א דאי קאי על המצרים הו"ל לנקוד ב' בפתח וכו' ועיין עוד בחשק שלמה שם, עכ"ל.

ושוב נדפס במוריה סיון תשל"ט מהרב ישכר דוב קלוזנר שליט"א מקרית מלאכי, נחלת הר חביד, וז"ל: ב"מוריה" (שנה ת' גליון ח—ט) דן הרב שמעון כהן שליט"א במ"ש המשנה ברורה (סניא סק"ז) בשם הפרמ"ג, שיש להפסיק בין "במים" לבין "אדירים", שאדירים קאי על מצ"ס וכו', מהא דמפורש במכילתא עה"פ הזה שמוסב על הנימ, ומשופטים (ה), כהן, שדעת רש"י שם שאדירים מוסב על במים עזים, ומסיק: "וד"ז נעלם מאלו שעסקו בענין זה, ולפי זה אין להפסיק בין במים לאדירים", עכ"ל.

והנה גם עמד בזה בלקוטי מהרי"ח ח"א, סדר פסוקי דזמרה (גו, ב) וז"ל: "ועי' בשע"ת להפסיק בין מים לאדירים, כי אדירים לא קאי על המים רק על המצרים, והו' שאמרו במדרש צללו אדירים כעופרת במים עזים, ובאמת כן הוא ג"כ פי' הספורנו ע"ש, אך מדברי התרגום אונקלוס נראה דאדירים קאי על המים, דאליכ הוי' לוי' לומר תקיפיא ולא תקיפין ע"ש, וברשב"ם מפורש בהדיא דקאי על המים עזים, ע"כ טוב לכוין ה' פרושים", ע"כ. ועי' תורה שלמה חלק יד (טו, י) מה שהביא ודעיות בזה (באות קלח—קלט).

ברם למעשה נראה דלכר"ע יש להפסיק בין במים לאדירים, דהנה המג"א בה"ל ברכות (סניא סק"ה) מביא מהשליה: ד"בין שמים לעשה צריך ג"כ להפסיק, שלא תבלע הנמים, עכ"ל. והביאו בשו"ע אדמ"ר חוקן (סניא

ברכת ק"ש שהיא מדאורייתא כמבואר באגור מובא בררכי משה בטוא"ח סי' נ"ז, ומה שאומרים ברכו וכו' וברוך, הכוונה לברכת יוצר, פירוש דברוך וברכו הוא התחלה של ברכת יוצר, ומחדש הגר"א לפי מה שמבואר בשו"ע סי' ג"ד דגם הקדיש מצד אחר הוא הפסקה לפסוקי דזמרה ומצד שני הוא התחלה לברכת יוצר והרי הקדיש לבין ברכו הוא כאמצע הפרק ומשום זה אין מפסיקים כמבואר שם בביאור הלכה, ומבואר גם דעיקר דין ברכו הוא לא מה שהש"ץ אומר ברכו אלא מה שהצבור עונה ברוך יהל"ו דגם הש"ץ צריך לחזור ולהכלל בצבור.

מכל הלין נראה דאם הש"ץ אומר ברכו והצבור לא ענה, הרי עדין לא התחילה הברכה של יוצר ומה גם שלא אמרו את הקדיש וכמו שביארנו.

לכן הדעת נוטה הגם שהש"ץ אמר ברכו יגידו קדיש בכדי להפסיק בין פסוקי דזמרה לבין ברכת יוצר, והקדיש הגם שהוא התחלה גם לברכת יוצר מ"מ עיקרו הפסקה ממה שיגידו ברכו וברוך שהיא רק התחלה לברכת יוצר וחלק ממנה, עכ"ל.

סימן נב

להפסיק בין מים ובין אדירים

במה שכתבנו ברבבות אפרים ח"ב סימן ל"ד, עיין מ"ש בענין זה הרב שמעון כהן שליט"א מירושלים במוריה גליון ח' ט' (צ"ב צ"ג, תשל"ט) ולא ציין לדברינו, וז"ל: צללו כעופרת במים אדירים, במ"ב הלכות פסוקי דזמרה סימן נ"א סק"ז הביא בשם הפרמ"ג שיש להפסיק בין במים לבין אדירים שאדירים קאי על מצרים, ובפרמ"ג הוסיף שכ"נ מהטעמים שיש טפחא תחת במים וסר"פ באדירים, וזה ע"פ מ"ש הגמרא במנחות דף נ"ג, א' יבא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים, יבא אדיר זה הקבי"ה וכו' מאדירים אלו המצרים וכתוב צללו כעופרת במים אדירים, וכ"ה במדרש צללו אדירים כעופרת במים.

אבל במכילתא עה"פ הזה מפורש שמוסב על המים, וז"ל: ד' דברים נקראו אדירים ואלו הן הקבי"ה וכו' במים שנקראים אדירים שנאמר צללו כעופרת במים אדירים, הרי שמדרשי חז"ל חלוקים בדבר, והנה רש"י בפירושו עה"ת לא כתב מזה, ובספורנו פירש, אדירים שדים וראשי עם צללו כעופרת במים, לעומתו בפירוש רשב"ם ובאבן עזרא כתבו שאדירים מוסב על במים.

וראה זה מצאתי בשופטים ה' פסוק כ"ה, בספל אדירים הקריבה חמאה וכתב שם רש"י: בספל אדירים,